

MÓZES HUBA

SZÖVEGSZERVEZŐ SZÓRÁCSOK

■ A *szövegszervező szórács* intertextuális alakzata az alábbi két rájátszásban eltérő hatás szolgálatában áll.

Az első párosnak Babits Mihály *A lírikus epilógja* és Nyilas Atilla *A vírus vírusa* című szonettjének a szórácsa meglehetősen sűrű.

Csak ... lenni,
első s utolsó mindenik...
... venni,
de még tovább ... nem ...

S már azt ... nincs...semmi,
de hogyha van is ... tudja, hogy' van?
Vak ... zárva lenni
... várni beh ...

Bűvös ...
Csak ... szökheth rajta át ...
de jól ... csalfa ...

... számára ...
mert ... az ...
jaj ... az ...

Ebből a szórácsból kitűnik, hogy Nyilas Atilla nagyszámú szót, szókapcsolatot vesz át Babits Mihály alkotásából. A rájátszásból azonban könnyen megítélhető, hogy Babitscsal Nyilas valódi párbeszédet nem folytat. A kipontozott helyeket egyetlen szó, a „vírus” nyelvtani alakjaival tölti ki nem kevesebb mint huszónhét esetben. Ezzel mintegy az ajánlásbeli „pastiche” műfaji megjelölés idézőjelesítését is igazolja.

Csak vírus bír vírus vírusa lenni,
első s utolsó mindenik vírusban:
a vírust vágyja vírusába venni,
de még tovább vírusnál nem jutottan.

S már azt hiszi: nincs víruson túl semmi,
de hogyha van is, vírus tudja, hogy' van?
Vak vírusként vírusban zárva lenni
s vírusra várni beh megundorodtan.

Bűvös vírusból nincs kitörni vírus.
Csak vírus szökhethet rajta át: a vírus –
de jól tudja, vírusa csalfa vírus.

Vírus marad: vírus számára vírus,
mert a vírus az vírus és a vírus,
jaj a vírus az vírus és az vírus.

A Babits Mihály alkotásánál szótagszámban és rímelésben feszelesebb szonett a „vírus” szó monoton és ezáltal provokatív ismétlésével válik a pastiche jellegét felülíróan koherenssé.

A másik párosnak: a *Hallod-e, te szelídecске* kezdetű népdalszövegnek és Orbán Ottó *Hallod-e, te sötét árnyék* című költeményének a *szövegszervező szórácsa* az előbbihez képest csupán jelzésszerű, de annál sugallatosabb.

Hallod-e, te ...
... vagy-e vagy ...
Nem vagyok én ...
.....
... vagyok,
.....
... vagyok, ...
.....

Ha te vagy ...
én vagyok ...
.....

A népdalszöveg három strófájában jól megfér egymással szerelmi vágy és bánat virág és harmat szimbolikájával festett földi valósága s a földi valóval szembeesítve a bánatnélküliség mennyei bizonyossága.

A rájátszás a nép- és műköltészetben egyaránt ritka négyütemű tizenhatosok ritmikai keretében (amelyeket a könnyebb áttekintés céljából középrímüknél megfelelően idézek), a szórács „Hallod-e, te” aposztrophéjának vonzaskörében kerekedik az elmúlás panaszdalává. A költemény felépítésében a rímképlet nagybetűkkel jelölt sorismétlései – $a^1b^1a^1b^1C^1C^2C^1C^2$, $ddeeFfFf$, $gGGgHHh$, $iijjjjj$ – vállalnak fontos szerepet.

Hallod-e, te sötét árnyék,
ember vagy-e vagy csak árnykép?
Nem vagyok én sötét árnyék,
sem ember, sem puszta árnykép.
Égi boltban kabát vagyok,
rézgombjaim a csillagok.
Égi boltban kabát vagyok,
rézgombjaim a csillagok.

Ha te vagy az ég kabátja,
 én vagyok az, aki váltja.
 Én vagyok az, aki vakon
 bámulok ki az ablakon.
 Hívlak, Isten, nyújtsd a karod,
 mikor szemem eltakarod.
 Hívlak, ha vagy, nyújtsd a karod,
 legyen úgy, ahogy akarod.

Nyisd meg nekem a dombtetőt,
 a dombtetőn a temetőt.
 A dombtetőn a temetőt,
 adj odáig menni erőt.
 Hadd készítsék ott heverőt,
 hadd feküdjem le a sárba.
 Hadd feküdjem le a sárba,
 ahogy kulcs talál a zárba.

Búcsúznék már, de nem könnyű,
 szakad szememből a könnyű.
 Ősz szakállal mennydörögve
 gyöngyöt szór az ég a rögre.
 Szakad az eső a földre,
 fehér szemfedővel főd be.
 Szakad az eső a földre,
 belemosódom a ködbe.

Sajátosan kapcsolódik az alkotás a népdal szimmetriatengelyén öt szótagos rímmel kiemelt megfogalmazáshoz: „Hozd fel, Isten, azt a napot, / Hogy süsse fel a harmatot.” Istenhez fohászkodik a rájátszás költője is (az „Isten” szó ily módon szintén része az idézett szórácsnak). A fohásznak a költemény szimmetriatengelyén elhelyezkedő szavai –, legyen úgy, ahogy akarod” – Jézusnak a Getsemáne-kertben elhangzó könyörgésével csengenek egybe: „ne úgy legyen, ahogy én akarom, hanem ahogy te” (Mt 26, 39).

A *szövegszervező szórácsot* az alakzattan új fogalmaként, a versszerkezeti alakzatok (álarcoosság, refrén, enjambement) között tarthatjuk számon (utóbbiakról lásd Szathmári István (főszerk.): *Alakzatlexikon*. Tinta, Bp., 2008. 62–63, 187–193, 496–500, 591.).